

راه سوم فیرحی در میانه سنت و تجدد

سیدعلی میرموسوی استاد دانشگاه و پژوهشگر حوزه دین

فقدان استاد اندیشمند و فرزانه، مرحوم دکتر فیرحی ضایعه‌ای است که باید اذعان کرد به راحتی قابل جبران نمی‌باشد. استاد فیرحی از جمله شخصیت‌های چندبعدی بود که در هر بعد از ابعاد شخصیتی ایشان یک نوع برجستگی‌ها و امتیازاتی را می‌توانیم به روشنی ببینیم. به لحاظ حرفه‌ای از متعهدترین و دلسوزترین اساتید دانشگاه محسوب می‌شد و چندین‌بار به عنوان استاد نمونه دانشگاه تهران برگزیده شد. هر چند در فضای دانشگاه به دلیل دیدگاه‌های خاصی که وجود دارد مقبولیت اساتید معمم معمولاً به راحتی ممکن نیست اما مرحوم فیرحی نقطه مقابل این وضعیت بود و به گواه اساتید و دانشجویان کثیری، در زمره مقبول‌ترین و معتبرترین اساتید دانشگاه تهران محسوب می‌شد.

از ویژگی‌های دیگر مرحوم فیرحی استمرار وی در پژوهشگری بود که هیچ‌گاه از آن دست نکشید و آن را کنار نگذاشت. در این میان نیز اخلاق عملی ایشان هم وجه مهم دیگری بود که در این عرصه ویژگی‌های کم‌نظیری از جثت فروتنی، آمادگی برای تبادل‌نظر و تبدیل منازعات به گفت‌وگو و پذیرش دیدگاه‌های مخالف داشت. در نهایت نیز یک اندیشمند اهل عمل بود؛ به این معنا که دغدغه‌های عملی داشت. این دغدغه‌ها هم در بعد اصلاح‌طلبی تعریف می‌شد و هم در بعد عدالتخواهی.

ویژگی دیگر ایشان این بود که صرفاً یک استاد نظریه‌دان نبود و خود دارای اندیشه و نظریه بود. به عبارتی مرحوم فیرحی دارای یک پروژه فکری بود که می‌توان آن را در مجموعه نواندیشی دینی دانست اما در این مجموعه به دنبال یک راه‌حل سوم می‌گشت. ایشان بین جریانات سنت‌گرا و تجددگرا قرار داشت و در یک کلام از منازعاتی که در گذشته وجود داشت تا حدی عبور کرده بود.

دارای اندیشه و نظریه بود. به عبارتی مرحوم فیرحی دارای یک پروژه فکری بود که می‌توان آن را در مجموعه نواندیشی دینی دانست اما در این مجموعه به دنبال یک راه‌حل سوم می‌گیرد. مرحوم فیرحی دنبال این بود که با بهره بردن از فقه یک نظریه‌پردازی در باب دولت انجام دهد که بتواند پاسخگوی اقتضانات و الزامات دولت مدرن هم باشد و در عین حال نوعی تفسیر دموکراتیک نیز از دین ارائه کند. در یک ارزیابی کلی باید گفت استاد فیرحی در این پروژه کوشش بسیار ارزشمند و قابل تقدیری در نقادی سنت فکری موجود و ارائه یک تفسیر سازگار با ارزش‌های جدید از فقه انجام داد. البته طبیعتاً هر پروژه‌ای می‌تواند نقدها و ایراداتی را هم به همراه داشته باشد.

در جهان اسلام همگام با رشد جریان‌های اسلام‌گرایانه و اسلام سیاسی که در واکنش به گفتمان‌های تجددگرایانه شکل گرفت می‌بینیم این پروژه‌ها به دنبال طرح‌هایی برای حکومتداری و اداره جامعه و تأسیس دولت رفتند. بر سر نقش آفرینی فقه در حکومت ، دو رویکرد در میان روشنفکران و اندیشمندان مطرح شد؛ یکی رویکردی که می‌خواست در حدفاصل دیدگاه‌های تجددگرایانه و اسلام‌گرایانه بایستد و با استفاده از فقه یک تفسیر دموکراتیک از دین ارائه کند. دیگری رویکردی که اعتقاد داشت محدودیت‌ها و تنگناهای فقه مانع از این می‌شود که فقه پاسخگوی نیازهای زندگی کنونی باشد. این دیدگاه راه حل را کنار گذاشتن و عبور کردن از فقه و روی آوردن به عقلانیت محض مدرن می‌دید. پروژه دکتر فیرحی در قسم اول این دوگانه جای می‌گرفت.

این پروژه چند پیش فرض داشت؛ اول اینکه تجدد تنها در آنچه که در علوم غربی در اروپا و آمریکا و بلاد صنعتی رخ داده منحصر و متبلور نمی‌شود و صورت‌های گوناگونی دارد. او تجدد غربی را صرفاً یکی از صورت‌های تجدد می‌دانست و اعتقاد داشت ما می‌توانیم تجدیدی در چارچوب ارزش‌ها و فرهنگ اسلامی خود داشته باشیم. دوم اینکه ایشان معتقد بود گذار به تجدد در چارچوب شرایط تاریخی و فکری هر جامعه و از درون سنت‌های موجود در آن اتفاق می‌افتد. سوم هم اینکه این گذار نیازمند بهره‌مندی از امکانات درون سنت و از سوی دیگر نیازمند نقادی همان سنت در چارچوب پرسش‌های جدید است. چهارم نیز اینکه با توجه به جایگاه فقه در سنت اندیشه ایرانی-اسلامی، بهره بردن از امکانات فقه به همراه نقادی سنت یک گام لازم و ضروری برای گذار به این شکل از تجدد است.

بنابراین ایشان برخلاف روشنفکران دینی که به تعبیری چندان به فقه در مباحث نواندیشانه خود اهمیت نمی‌دهند، این موضوع را مهم می‌دانست و سعی می‌کرد با یک نگاه درون فقهی اما نقادانه از امکانات درون این حوزه برای ارائه الگویی از یک حکومت که منطبق با دین باشد و هم پاسخگوی نیازهای جدید و مدرن، بهره بگیرد. این پروژه را ایشان در چند مرحله انجام داد و پیش برد.

مرحله اول رساله دکتری ایشان است که بعداً با عنوان «دانش، قدرت و مشروعیت در اسلام» به چاپ رسید. ایشان در این مرحله تفسیری از سنت فکری حاکم بر جوامع اسلامی در عرصه سیاسی ارائه داد و نشان داد که دانش سیاسی مسلمانان در پیوند با ساختار قدرت آنان که وجهی اقتدارگرایانه داشت، یک صورت اقتدارگرا پیدا کرد. ایشان در پی آن بود که نشان دهد از بین امکانات مختلفی که در سنت وجود دارد، وجه اقتداری آن برجسته شد.

در مرحله بعد ایشان نگاهی به تاریخ تحول دولت در اسلام داشت و همین‌طور نظریه‌هایی که در ارتباط با نظام سیاسی در اسلام مطرح شده. در این مرحله می‌خواست نشان دهد که ما از آن آموزه‌هایی که در سنت اصیل اسلامی بوده در عرصه نظر فاصله گرفتیم. در «نظام سیاسی و دولت در اسلام» کوشید تا سیر شکل‌گیری نظریه‌های اقتدارگرایانه و بعد تحول آن در دوره معاصر را مطرح کند.

در مرحله سوم از پروژه ایشان، به چالش‌ها و منازعات فکری دوره معاصر پرداخت و چگونگی طرح و عرضه پرسش‌های جدید به فقه و پیدایش گرایش‌ها و رویکردهای مختلف به آن را بررسی کرد و توضیح داد. این کار در قالب نگارش چند اثر تحت عنوان «فقه و سیاست در دوران معاصر» صورت گرفت. ایشان دنبال این بود که نشان دهد در دوران جدید «حق» و «تکلیف» همراه هم هستند و تقدم حق و تکلیف از بنیان‌های اندیشه جدید است. یعنی در پی آن بود که در سنت فکری مبنایی برای طرح حق مستقل بر تکلیف و تقدم آن پیدا کند. در این زمینه ایشان منازعات فکری مربوط به دین‌مدن از عصر مشروطه را مورد بررسی قرار داد و رویکرد فقهی علمای مشروطه‌خواه و خصوصاً نائینی را مورد توجه قرار داد و روشن کرد که رویکرد نائینی می‌تواند یکسری ایرمان‌های جدید در عرصه سیاسی برای ما داشته باشد.

در نهایت ایشان با بررسی نظریه‌های مطرح درباره جمهوری اسلامی می‌کوشید بین فقه و دنیای جدید پیوند برقرار کند و تلاش می‌کرد نشان دهد اندیشه‌های رهبر فقید انقلاب، زمینه‌های زیادی برای تفسیر دموکراتیک در حکومتداری دارد. این کلیت پروژه ایشان بود که همواره تأکید داشت تبیین‌کننده راه سومی است که نه سنتی، نه ایدئولوژیک و نه تجددگرای افراطی و ایدئولوژیک است، بلکه در حد فاصل اینها قرار دارد.

■ شنبه ۲۴ آبان ۱۳۹۹
■ سال بیست و ششم
■ شماره ۷۴۹۰

رئیس قوه قضائیه خطاب به دادستان‌های سراسر کشور:

دادستان و قاضی نباید تسلیم ضابطین شوند

رئیس قوه قضائیه گفت: نمی‌شود با امنیت شوخی کرد و این خط قرمز ماست؛ کسی که کیف قاچی می‌کند و موبایل مردم را می‌دزدد با او باید برخورد قاطع کرد؛ دادستان‌ها با همکاری همه بخش‌ها کاری کنند افراد شرور مجال و میدان پیدا نکنند. بنا به گزارش مرکز رسانه قوه قضائیه، آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی در نوزدهمین نشست سراسری دادستان‌های عمومی و انقلاب، نظامی و ویژه روحانیت که صبح پنجشنبه به صورت تصویری و با عنوان «نقش دادستان‌ها در حفظ امنیت و حقوق عامه و حمایت از تولید» برگزار شد، «حق» را مدار واقعی عالم هستی و شناخت حق و اجرای عدالت بر مدار حق را از وظایف اصلی عدلیه دانست.

رئیس قوه قضائیه در سخنانش با تأکید بر لزوم تناسب حکم و موضوع، گفت: همکاران دستگاه قضایی باید خود را در محضر خدا ببینند و با استناد به قانون و بدون نفوذپذیری از صاحبان قدرت و هواهای نفسانی تصمیم‌گیری و حکم صادر کنند. رئیس قوه قضائیه، «قضاوت» را

وی گفت: امنیت خط قرمز ماست و هیچ‌گونه ناامنی قابل تحمل نیست و مردم باید در هر شرایطی احساس امنیت کنند و هم نیروی انتظامی و هفتم تیر ماه بر حفظ حقوق عامه تأکید کردند و اقدامات خوبی هم در زمینه صیانت از حقوق مردم در حوزه سلامت، محیط زیست، آب و هوا و خاک صورت گرفته که باید به طور جدی پیگیری شود و نباید اجازه داد احدی متعرض حقوق مردم شود.

ای.ا.ا

کردن امنیت کوچه و خیابان هستند و در دل مردم رعب و وحشت ایجاد می‌کنند. باید قاطعانه و بدون اغماض برخورد شود. آیت‌الله رئیسی «کرامت انسانی» را از دیگر اولویت‌های دستگاه قضا عنوان کرد و با اشاره به بخشنامه صادره در این زمینه در آغاز سال متذکر شد: تأکید بر تکریم ارباب رجوع یک توصیه اخلاقی نیست و زیورگیران حرفه‌ای و سابقه دار نمی‌شود و با کسانی که دنبال مختل

ای.ا.ا

اقدامی تلافی‌جویانه به خروج آمریکا از برنامه اجرای بخشی از تعهدات خود در چارچوب این توافق را در پنج مرحله متوقف کرد که در آخرین گام اعلام کرد به استثنای بخش‌های نظارتی بر برنامه‌های هسته‌ای، اغلب محدودیت‌های وضع شده در برنامه گذاشته است. ایران تا هنگام خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، ذخایر اورانیوم غنی شده خود را کاهش داده و به یکصد کیلوگرم رسانده بود اما در واکنش به اقدامات ارائه شده توسط آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، ذخایر اورانیوم غنی شده خود را کاهش داد. در واکنش به این توافق، محدودیت هرگونه اظهار نظر عجولانه برهیز کرد. ایران ا ردیبهشت ماه سال گذشته در

http://irannewspaper.ir
editorial@irannewspaper.ir

برای رؤیت و قرارگرفتن در زونکن نبوده بلکه یک الزام برای همه همکاران دستگاه قضاست. وی از دادستانی به‌عنوان نماد قانونمداری و دفاع از حق یاد کرد و با بیان این که دادستان‌ها باید حامی حقوق مظلومان باشد و هر کسی که مورد ظلم قرار گرفت و به دادستان رجوع کرد، دادستان باید حق او را بستاند و به صاحب حق برگرداند. رئیس دستگاه قضا در بخش دیگری از سخنانش با اشاره به نقش دادستان‌ها در تولید و ارتقای نظم و امنیت، گفت: دادستان‌ها باید بیش از پیش به موضوع پیشگیری از جرم توجه داشته باشند و برای اصلاح مجرمین هم که در قانون اساسی بر آن تصریح شده اما تاکنون بدرستی به آن پرداخته نشده است، با مسئولان تربیتی و امنیتی و مسئولان زندان‌ها همکاری کنند.

رئیس قوه قضائیه این نکته را نیز متذکر شد که دادستانی باید در کنار رأفت و مهربانی از اقتدار هم برخوردار باشد و تأکید کرد: قانون به

دادستان اقتدار بخشیده و این اقتدار نباید تحت هیچ شرایطی مخدوش شود و دادستان‌ها باید محکم و مقتدر و دور از هر گونه نفوذپذیری در مقابل قانون‌شکنان و هنجارشکنان بایستند. رئیس قوه قضائیه در بخش دیگری از سخنانش بر لزوم آموزش و نظارت بر ضابطین قضایی تأکید کرد و با تقدیر از تلاش‌های ضابطین در کشف جرم در عین حال گفت: تشخص جرم با دادستان و قاضی است. دادستان‌ها نباید تسلیم ضابطین شوند و از نظر آنها تبعیت کنند بلکه باید با تحقیقات دقیق درباره پرونده اظهار نظر کنند. پیش از سخنان رئیس دستگاه قضا،حجت‌الاسلام منتظری دادستان کل کشور با ارائه گزارشی از عملکرد دادستانی و پیگیری مأموریت‌های تبیین شده در همایش سال گذشته دادستان‌ها، گفت: نیاز امروز کشور، تلاش جهادگونه دادستان‌ها برای انجام مسئولیت‌های محوله است و انتظار می‌رود دادستان‌ها با همت مضاعف در جهت ارتقای امنیت، حفظ حقوق عامه و رونق و پیش تولید گام بردارند.

وی سپس با بیان اینکه نیازی به جار و جنجال راه انداختن توسط آژانس یا دیگر کشورها نیست، تصریح کرد: «هیچ نگرانی از بابت اشاعه وجود ندارد و نیازی به وارد عمل شدن شورای حکام نیست. این موضوع باید از طریق روش‌های استاندارد حل شود.»

■ **بررسی نمونه‌پردازی از دو محل تعیین شده در ایران**

همزمان با انتشار بخشی از محتوای گزارش آژانس از سوی روبرتزر، رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به تداوم فعالیت‌های پادمانی این نهاد بین‌المللی در ایران اشاره کرد و گفت که نمونه‌پردازی‌های محیطی از دو محل تعیین شده توسط آژانس در ماه سپتامبر هنوز در حال بررسی هستند. به گزارش ایسنا به نقل از پایگاه اینترنتی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، گروسی در یک سخنرانی ویدیویی در مجمع عمومی سازمان ملل با اشاره به سفری که چند ماه پیش به تهران داشت و مذاکراتی که رئیس جمهوری کشورمان و دیگر مقامات انجام داد، گفت: «ما درباره حل و فصل مسائل اجرایی پادمانی از جمله دسترسی

توضیحات وزارت اطلاعات درباره دستگیری فرج الله چعب

وزارت اطلاعات در اطلاعیه‌ای اعلام کرد: عامل اصلی حمله تروریستی خونین ۳۱ شهریور ۹۷ اهواز توسط سربازان گمنام امام زمان (عج)، شناسایی و به دام افتاد. به گزارش ایرنا، دراین اطلاعیه آمده است: با اقدامات تخصصی و ترکیبی سربازان گمنام امام زمان (عج)، فرج‌الله چعب سرکرده گروهک تجزیه‌طلب حركة النضال شناسایی و دستگیر شد. این اطلاعیه توضیح داده است: سرکرده گروهک تجزیه‌طلب حركة النضال در سال‌های اخیر قصد چندین عملیات بزرگ دیگر در تهران و خوزستان را داشت و اخیراً در حال برنامه‌ریزی برای هدایت عملیات تروریستی جدیدی بود که با اشراف اطلاعاتی سربازان گمنام امام زمان (عج) ناکام ماند. وزارت اطلاعات تأکید کرده است: این گروهک که تحت حمایت مستقیم سرویس‌های اطلاعاتی عربستان و رژیم صهیونیستی قرار دارد؛ علی‌رغم صدور حکم بین‌المللی برای سرکردگان آن گروه، عملیات تروریستی در ایران را مدیریت می‌کرد. این اطلاعیه افزوده است: عامل اصلی حمله تروریستی خونین ۳۱ شهریور ۹۷ اهواز که اکنون در دستان وزارت اطلاعات قرار دارد؛ از دیگر عملیات تروریستی و خونین این گروهک نیز جزئیاتی بیان کرده است. گفتنی است چند روز پیش خبر بازداشت و انتقال فرج الله چعب ملقب به اسید به تهران منتشر شده بود.

وزیر دفاع عراق به تهران می‌آید

عناد سعدون وزیر دفاع جمهوری عراق به دعوت رسمی امیر سرتیپ حاتمی وزیر دفاع جمهوری اسلامی ایران در صدر یک هیأت بلند پایه از فرماندهان نظامی به تهران می‌آید. به گزارش ایسنا به نقل از شبکه رویتزر، وزارت دفاع، وزیر دفاع عراق علاوه بر دیدار و گفت‌وگو با همتای ایرانی خود با مقامات بلند پایه سیاسی و نظامی کشورمان نیز دیدار خواهد داشت.

بولیوی در فکر تجدید روابط با ایران

رئیس جمهوری بولیوی از تصمیمش برای احیای روابط دیپلماتیک با کشورهای ایران و ونزوئلا خبر داد. به گزارش ایسنا به نقل از شبکه رویتزر، دولت بولیوی در بیانیه‌ای گفت که می‌خواهد «روابط دیپلماتیکی را که توسط دولت فیررسمی» و توسط جینین آنز رئیس دولت محافظه‌کار موقت قبلی («آسیب دیده بود» احیا کند. لوییس آرسه در توئیتر نوشت که در حال تجدید روابط دو جانبه با ونزوئلا برای «تقویت روابط استراتژیک برای ملت‌های خوبمان هستیم». او افزود که همین اقدام درباره ایران نیز انجام می‌شود که «آن‌ها (ایرانی‌ها) همیشه در بولیوی مورد استقبال هستند. ما به تحکیم پروژه‌های مشترک ادامه می‌دهیم.»

ای.ا.ا

لاله تهران درگذشت. پیکر مرحوم فیرحی، در مراسمی که روز پنجشنبه با حضور خانواده و جمعی از دوستان

وزارت خارجه پیگیر وضعیت ایرانیان نجات‌یافته در مدیترانه است

نامبردگان با اطلاعات داده شده در یادداشت رسمی صادره از سوی وزارت امور خارجه مصر منطبق بوده و دل بر این بود که افراد یادشده با یک فروند تماس‌ها و همکاری‌ها با دولت مصر برای تعیین تکلیف نهایی این افراد ادامه دارد.

سعید ختیب‌زاده در گفت‌وگو با ایرنا تصریح کرد: براساس اطلاعات دریافتی از دفتر حافظ منافع کشورمان در قاهره، متأسفانه هیچ‌کدام از افراد یادشده هنگام حضور در دفتر حفاظت

ختیب‌زاده با اشاره به پیگیری نمایندگی کشورمان در قاهره از آنها را محرز کرده و اظهارات شفاهی